

DEN HETERODOKSE INSIDER

– om Loïc Wacquants forfatterskap

Victor Shammas victor.shammas@uia.no

Førsteamanuensis, Institutt for sosiologi og sosialt arbeid, Universitetet i Agder

LOÏC WACQUANT (1960–) ER EN FRANSK SOSIOLOG som har vært professor ved Berkeley siden begynnelsen av 1990-tallet. Under studietiden i Paris og Chicago etablerte Wacquant tette bånd til Europas kanskje mest sentrale sosiolog i andre halvdel av det 20. århundre, Pierre Bourdieu, og Wacquant er blant dem som har gjort mest for å tilgjengeliggjøre Bourdieus tenkning innen engelskspråklige akademika.

Som ivrig Bourdieu-misjonær – betegnelsen brukes med positivt fortegn, for har man et godt budskap, et *euangelion*, er det ikke noe galt i å forsøke å spre det – har Wacquant blant mye annet utgitt *An Invitation to Reflexive Sociology* (Bourdieu & Wacquant, 1992), som han forfattet sammen med Bourdieu. Boken er fortsatt en av de beste innføringene i Bourdieus tenkning, og hele midtpartiet i boken antar formen av en kritisk sokratisk dialog (der samtalepartneren, til forskjell fra i Platons dialoger, faktisk har noe fornuftig å si). Wacquant har vært involvert i flere Bourdieu-utgivelser på engelsk, som Bourdieus korte, men skarpe bok mot nyliberalismen, oversatt av Wacquant med den engelske tittelen *Firing Back: Against the Tyranny of the Market* 2 (Bourdieu, 2003). I kullissene bak flere av Bourdieus engelskspråklige utgivelser finner vi ofte Wacquant, fra forordet til eliteskolestudiet *State Nobility* (1996) til oversettelsen av den klassiske Bourdieu-artikkelen om «det byråkratiske felt» (Bourdieu, 1994).

Vi kan dvelle ved slike nærmest organisatorisk-administrative spørsmål for å få frem det enkle sosiologiske poenget at kunnskap ikke sprer seg spontant på tvers av kontinentene – særlig ikke når kunnskapen prøver å trenge inn i det akademiske imperiets høyborg USA, og fra Europa, som er å gå motstrøms, slik Bourdieu og Wacquant (1999) selv minner oss på i sin klassiske tekst om «den imperialistiske fornuftens list». Bourdieu er fortsatt enormt viktig i angloamerikansk sosiologi, men det skjedde ikke av seg selv. Til en viss grad har vi Wacquant å takke for dette. Amerikansk tenkning er mer eksportrettet enn importorientert, selv om «French Theory» selvsagt ble en mindre *cottage industry* på 1990-tallet (Cusset, 2008).

Wacquants prosjekt er på mange måter å undergrave den amerikanske samfunnsvitenskapens hermetiske selvtilfredshet, slik han gjør i sin nylig utgitte bok om

begrepet «underklassen» (Wacquant, 2022). Som europeer – og attpåtil *genierklært* europeer, bokstavelig talt, med et MacArthur Fellowship, populært kalt «the Genius Grant», på 235 000 dollar i 1997 – og med «alter-globalistiske» venstresidetilbøyeligheter (han skrev mye for franske *Le Monde diplomatique* i en avgjørende periode på 90-tallet), illustrerer Wacquants karriere på mange måter Bourdieus feltteori: For å lykkes med å revolusjonere, eller i det minste snu opp ned på, et felt, kreves det både en tilstrekkelig mengde kapital til å oppnå effekter i dette feltet, men også den strukturelle ambivalens som tillater en å tenke hinsides de ortodoksiene som komfortable insidere gjerne hviler i.

I samtaler har Wacquant nevnt at den produktive relasjonen til Bourdieu til en viss grad var et resultat av at de begge var outsiders til Paris, med sine respektive røtter i sørlige deler av Frankrike – Béarn-provinsen for Bourdieus del, Montpellier i Wacquants tilfelle. De delte en såkalt disposisjonell tilnærming til verden, elementer av den «middelhavshabitus» som Bourdieu senere skulle dissekere både i Algerie og Béarn (f.eks. i *Ungkarsballet*, jf. Bourdieu, 2004) som to sider av samme sak: Bourdieu gjenkjente hos Kabyle-folket i Algerie noe han selv hadde sett i sin kjære hjembygd, et sett med strukturerende disposisjoner med påfallende likheter som produserte en «anti-narsissistisk» betoning av «fellesskapsverdier» (*communal values*), ifølge Wacquant (2013, s. 18). Akademikere arbeider gjerne med dem de klarer å oppnå en «habitu-skalibrering» med. Det forklarer muligens også noen av de systematiske skjevhetene når det gjelder kjønn, klasse og etnisitet i rekrutteringen inn i academia.

Legitimitet og opprør

Wacquant er noe så sjeldent som en *systemopprører*, en *systemrebell*, det vil si en som gjerne raser mot dominante posisjoner i feltet – han gjorde seg nok en smule upopulær på begynnelsen av 2000-tallet med et uhørt, men gnistrende 92-sider langt essay i *American Journal of Sociology*, der han sablet ned tre ledende etnografers arbeider for å være for moraliserende og ikke tilstrekkelig økonomisk-strukturelt orienterte. Samtidig har Wacquant hatt den rette innflytelse, kapital og evne til å *la dette opprøret få legitime virkninger*. Det er en sjelden kombinasjon: Vanligvis er man enten på innsiden og lever godt med systemet slik det er, eller man står på utsiden og raljerer, men produserer dermed ingen effekter i feltet.

Wacquants viktigste teoretiske bidrag er kanskje å vise at det går an å «tenke bourdieusk» uten å måtte bruke begreper som «habitus», «kapital», «felt» og så videre. For Wacquant er «symbolsk makt» det definerende begrepet hos Bourdieu, det vil si måten kategorier og begreper podes inn i oss moderne mennesker av utenforliggende sosiale krefter, hvorav staten er den mektigste aktøren (jf. Bourdieu, 2014). Nylig utga Wacquant (2022) boken *Inventing «the Underclass»*, der han lanserer en dypt bourdieusiansk analyse, en kritikk av styrende begreper, med rot i Kosellecks *Begriffsgeschichte*, men uten den vante akademiske selskapsleken det er å skulle sjonglere med de sedvanlige Bourdieu-begreper (som Wacquant et sted avfeier som *speaking*

*Bourdieu*ese, «å snakke bourdieusk»). Wacquant kritiserer begrepet «underklassen», som ble et dominant begrep i policy-sirkler og akademien på 80-tallet, for å sammenblande klasse og etnisitet i en moraliserende, hoverende smørje, godt hjulpet av protososiologiske tankefabrikker som Russell Sage Foundation. Sosiale problemer var ikke resultatet av elendige økonomiske utsikter eller velferdsstatens sammentrekking, ifølge dette narrativet. Problemet var snarere en moralsk bedervet «underklasse» som manglet de rette atferdsegenskaper, en fortelling som ble godt hjulpet frem av samfunnsvitenskapen selv – til og med av Wacquants egen veileder, Chicago-sosiologen William Julius Wilson, som Wacquant, karakteristisk nok, ikke nøler med å kritisere kraftig.

Wacquant har heller ikke nøyd seg med å leve i skyggen av Bourdieu. Wacquant har skrevet om fire store temaer: (i) habitus («inkarnasjon»), (ii) etnisitet og «rase», (iii) straff og fengselssystemet, og (iv) urban sosiologi. På hvert av disse områdene har Wacquant levert viktige bidrag. Han har 113 000 siteringer på Google Scholar, en omtrentlig indikator på virkningen han har hatt. I boken *Prisons of Poverty* viser Wacquant (2009a) hvordan lov-og-orden-politikken – med «nulltoleranse» i politiet og økte straffnivåer – som spredte seg over store deler av den vestlige verden på 1990-tallet, i stor grad var en intellektuell eksportartikkel produsert av et nettverk konservative amerikanske tankesmier som Manhattan Institute. I boken *Punishing the Poor* hevder Wacquant (2009b) at nyliberalismen, som angivelig skal minimere statens omfang, isteden har en tendens til å frembringe økte straffnivåer, med stadig mer inngripende bruk av statens «høyre hånd» (politiet, rettsapparatet og fengslene), rettet spesielt, i en amerikansk kontekst, mot fattige, svarte menn.

Fra essens til kultur

Hva mener så Wacquant om etnisitet og «rase», dette begrepet som klinger så problematisk på norsk, og der distanserende anførselstegn bør tas som implisitte? For Wacquant, som for de fleste nyere sosiologer og antropologer, er ikke «rase» (*race*) noe «reelt»: Det har ingen underliggende biologisk virkelighet. Folk ser riktignok forskjellige ut, kan ha ulik hudfarge, osv., men «raser» sikter ikke bare til blotte, isolerte fysiske ulikheter, men organiserende prinsipper for gruppetilhørighet på bakgrunn av antatte eller reelle fysiske egenskaper, som samtidig er ment å være «like i sin ulikhet», altså *homogent forskjellsskapende prinsipper* (det er bare hodeskalleform som definerer «mennesketyper», det er bare hudfarge som er bestemmende for medlemskap i en rasekategori). Det er her mønsteret begynner å rakne.

Det er også her historiefaget og samfunnsfagene oppnår sitt mandat i «rasespørsmålet»: Historiserer man rasebegrepet, slik Wacquant anbefaler som sitt første prinsipp i artikkelen «Å løse problemet med 'rase'», blir det åpenbart at forståelsen av hva som utgjør en rasekategori, må variere nokså kraftig over tid og mellom ulike steder. Det som fremstod som så naturlig og essensielt, viser seg likevel å være kulturelt betinget og sosialt produsert. Så også for Norges del. I Norge var én tidlig rasetenkning

rettet innover, mot nasjonen selv, forstått ikke som en enhet, men en multiplisitet, der man mente å kunne anspore raseaktige fysiske forskjeller mellom i landsdelene – den «påfallende forskjell mellom bønderne fra Østerdalen eller Telemarken og bønderne fra Jæren», som Erling Falk beskrev på 1920-tallet (sitert i Shammas, 2021).

Rasekategorienes mangfoldighet er samtidig kimen til deres analytiske tilintetgjørelse. Wacquant stiller tidlig i forfatterskapet sitt et enkelt, men rammende spørsmål: Hvordan kan det ha seg at man er «svart» i USA ut ifra «the one-drop rule», der én dråpe (metaforisk sett) «svart blod» svartner ens identitet, det vil si der én afroamerikansk stamfar eller stammor er nok til å etablere afroamerikansk gruppetilhørighet, slik Floyd James Davis (1991) viser (og som Wacquant [1994] begeistret anmeldte) – samtidig som man i Brasil har et vell av «rasekategorier», som gjerne trekker veksler på sosioøkonomisk status og utseende (fenotype) i tillegg til den amerikanske vektleggingen av slektskap?

På ett punkt tillater jeg meg å markere en uenighet med Wacquant. Det tredje prinsippet Wacquant forfekter, er å unngå «rettssakens logikk» (*the logic of the trial*), noe han har holdt fast ved siden 90-tallet (jf. Wacquant, 1997, s. 225). Det høres selv sagt forlokkende ut. Men jeg tror det er en umulighet. Jeg blir minnet om noe en helt annen sort tenker, den smått rabiate journalisten Hunter S. Thompson, skrev i forbindelse med subjektivismeanklagene hans «nye» journalistikk ofte ble møtt med:

With the possible exception of things like box scores, race results, and stock market tabulations, there is no such thing as Objective Journalism. The phrase itself is a pompous contradiction in terms. (Thompson, 2005, s. 44)

Så også med formaninger om å oppnå et kjølig, nøytralt utenforpunkt. Det høres deilig ut med objektivitet, litt som en milliardærs luksuriøse lediggang – eller å kunne bannlyse «appellen til følelser», som Wacquant oppfordrer til i artikkelen som følger. Men det er ikke noe for oss vanlige dødelige. Vi er fanget i det sosiale spillet, i kampen. Vi prosederer alle i sannhetens rettssaler.

Referanser

- Bourdieu, P. (1994). Rethinking the state: Genesis and structure of the bureaucratic field. *Sociological Theory*, 12(1), 1–18.
- Bourdieu, P. (1996). *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (2003). *Firing Back: Against the Tyranny of the Market 2*. London: Verso.
- Bourdieu, P. (2004). *Ungkarsballet – krise i bondesamfunnet*. Oslo: Pax.
- Bourdieu, P. (2014). *On the State: Lectures at the Collège de France, 1989–1992*. Cambridge: Polity.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1999). On the cunning of imperialist reason. *Theory, Culture & Society*, 16(1), 41–48.

- Cusset, F. (2008). *French Theory: How Foucault, Derrida, Deleuze, & Co. Transformed the Intellectual Life of the United States*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Davis, F.J. (1991). *Who is Black? One Nation's Definition*. University Park: The Pennsylvania State University Press.
- Shammas, V.L. (2021). Stuart Hall: Rase, etnisitet, nasjon: Et ulykksalig triangel. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(4), 382–387.
- Thompson, H.S. (2005). *Fear and Loathing on the Campaign Trail '72*. London: Harper Perennial.
- Wacquant, L. (1985). Heuristic models in Marxian theory. *Social Forces*, 64(1), 17–45.
- Wacquant, L. (1989). The puzzle of race and class in American society and social science. *Benjamin E. Mays Monographs*, 2-1, 7–20.
- Wacquant, L. (1994). 'Who Is Black? One Nation's Definition' by F. James Davis. *Theory and Society*, 23(6), 902–908.
- Wacquant, L. (1997). For an analytic of racial domination. *Political Power and Social Theory*, 11, 221–234.
- Wacquant, L. (2004). *Body & Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer*. Oxford: Oxford University Press.
- Wacquant, L. (2008). *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Urban Marginality*. Cambridge: Polity.
- Wacquant, L. (2009a). *Prisons of Poverty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wacquant, L. (2009b). *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham: Duke University Press.
- Wacquant, L. (2011). Habitus as topic and tool: Reflections on becoming a prizefighter. *Qualitative Research in Psychology*, 8(1), 81–92.
- Wacquant, L. (2013). Bourdieu 1993: A case study in scientific consecration. *Sociology*, 47(1), 15–29.
- Wacquant, L. (2022). *The Invention of the 'Underclass': A Study in the Politics of Knowledge*. Cambridge: Polity.